

Використання уяви як психотерапевтичний фактор в інтенсивному навчанні іноземних мов

“Людина сьогодні є хворою і злою, — досить категорично, але по суті правильно зауважує О.В.Колчинська. — Її потрібно лікувати добром, любов’ю, турботою про її стан, посмішкою, комфортом, берегти її фізичні сили, час, активізувати резервні можливості особистості.”¹ Одним з найважливіших шляхів досягнення психотерапевтичного ефекту є активізація та використання у навчальному процесі уяви — відображення реальної дійсності в нових, незвичних, неочікуваних комбінаціях та зв’язках; генерації образів на основі наявних; трансформації уявлень пам’яті, що забезпечує в остаточному підсумку створення явно нової, раніше невідомої ситуації.

Уява трактується як психологічний процес, що відбивається:

- а) в побудові образу засобів та кінцевого результату предметної діяльності суб’єкта; плануванні та програмуванні діяльності, оцінюванні її правильності та процесу організації;
- б) у створенні програми поведінки, коли проблемна ситуація є невизначеною, невиразною; формуванні внутрішнього плану дій (умоглядному виконанні цих дій за допомогою образів);
- в) в утворенні образів, які не програмують, а замінюють діяльність;
- г) в генерації образів, які відповідають опису об’єкта.²

Уява практично не відрізняється від наочно-образного мислення, важливою особливістю якого є встановлення незвичних, неймовірних поєднань предметів та їх властивостей. За допомогою наочно-образного мислення найповніше відтворюється уся розмаїтість фактичних характеристик предмета. В образі може бути одночасно зафіксовано бачення предмета з кількох точок зору.³ Загальновідомо, що уява підтримує і посилює інтерес, а наявність інтересу є однією з головних умов успішної реалізації навчального процесу та свідченням його правильної організації. Інтерес стимулює волю та увагу, допомагає більш легкому та надійному запам’ятовуванню.

Яскраве, образне викладення матеріалу, активізуючи уяву, незмінно викликає інтерес.

Зауважимо, що про який би предмет не йшлося, процес навчання цього предмета, з одного боку, та його опанування студентами, з іншого, повинні бути актами творчості, яка не може існувати без уяви. Ця думка стала здобутком дидактики вже давно, а її практичне втілен-

ня навіть описане в художніх творах. Так, наприклад, К.Паустовський згадує, що на уроці вчителя географії Черпунова стояли на столі пляшки з жовтуватою водою, залиті сургучем. На кожній пляшці була наклейка: “Вода з Нілу”, “Вода з річки Лімпопо”, “Вода із Середземного моря”. Тут була вода з Волги, Темзи, озера Мічиган, Мертвого моря та Амазонки. Старий вчитель любив демонструвати ці пляшки на уроках. Він розповідав, як сам набирав нільську воду біля Каїра. “Дивіться, — він збовтував пляшку, — скільки в ній мулу. Нільський мул дорожчий за алмази. На ньому розквітла культура Єгипту”. Через багато років гімназисти дізналися, що у пляшках була звичайнісінька водопровідна вода. Черпунов вигадав ці пляшки з наклейками, вважаючи, що у такий спосіб він дає поштовх розвитку уяви учнів.

Таким чином уява виводить людину за межі її існування, нагадує їй про минуле, відкриває майбутнє.

Власне кажучи, все інтенсивне навчання будується на **стимуляції уяви** (наочно-образного мислення): це сюжет текстів-полілогів; музичний сеанс (4-а презентація полілогу); максимально широке використання наочності (візуальної, слухової, кінетичної), мистецтв; елементи автотренінгу; рольова організація навчального матеріалу та процесу навчання; використання ролей-масок; формулювання комунікативних завдань; ігрові вправи тощо.

Організація навчального процесу за інтенсивною методикою передбачає, що образи, породжені уявою учнів, **ніколи не бувають негативно забарвлені**. Так, наприклад, герої полілогів, безтурботні та щасливі, зустрічаються з паризькими друзями — освіченими батьками чарівних дітей із значними фінансовими можливостями... Ці персонажі настільки розумні, настільки сучасні, що учні щасливі наслідувати, відтворювати їхні висловлювання, брати їх за взірць... Нічого поганого з героями не відбувається, а опис місць, які вони відвідують, змушує учнів **мріяти**.

Сам мотив подорожі не є випадковим: учнів запрошують залишити повсякдення, для того щоб опинитися в новому (і дуже приємному!) оточенні.

В сугестопедії все починається запрошенням до мрії, запрошенням здійснити подорож. Висловлювання Мопассана — чудовий приклад: “Подорож — це двері, через які виходять з реальності для того, щоб проникнути в недосліджену реальність, що здається мрією”.⁴

Середовище та форми навчальної діяльності, що організуються на уроці, грають компенсаторну роль: во-

¹ 33 ответа на 33 вопроса. Диалог стажеров и сотрудников Центра интенсивного обучения иностранным языкам при МГУ. Под редакцией Г.А.Китайгородской. — М.: Изд.-во Московского университета. — 1993. — С.194.

² Психология. Словарь. — М.: Изд.-во политической литературы. — 1990. — С.64.

³ Немов Р.С. Психология. Книга 1. Общие основы психологии. — 3-е издание. — М.: Владос.—1999. — С.225.

⁴ Clara Ferrao Tavares. Voyages au coeur de la suggestopedie // Le français dans le monde. # 307. — С.40-41.

ни реалізують те, чого у повсякденному житті учні звичай позбавлені — можливості розслабитися та звільнитися від комплексів, одержати естетичну насолоду та відчутти радість пізнання нового, “побачити” світ, познайомитися з багатою культурою, відчутти себе потрібним іншим (Успіхи кожного є запорукою успіху всієї групи!) та здібними (Держайте, ви талановиті!). У такий спосіб на заняттях за інтенсивною методикою реалізується одна з найважливіших функцій уяви: **регулювати емоційний стан** (хоча б почасти задовольняти деякі потреби, знімати напругу, що породжується ними).¹ Уява виконує цю психотерапевтичну функцію, коли вона репрезентується мріями — приємними роздумами про майбутнє, образами бажаного майбутнього.

Усвідомлення (відчуття) ефективності навчання має величезне психотерапевтичне значення, оскільки вивчення іноземної мови є стресовою ситуацією для учнів. Вони повинні оволодіти цілковито новим вербальним кодом в умовах навчального закладу та колективу, які більш або менш відкрито й доброзичливо оцінюють індивідуальні результати навчання. Все це може породжувати закомплексованість, дискомфорт, що негативно впливає на успішність навчальної діяльності та загальний психічний стан учнів. Значною мірою завдяки використанню уяви, що підвищує результативність навчання, інтенсивна методика забезпечує ефект **“забування” про навчання**, “відволікає” від прямого навчання, знаходить “обхідні” шляхи засвоєння знань, які не викликають втоми, активізують роботу підсвідомості, розкривають нові сторони особистості.

Здатність людини постійно, незалежно від обставин, в яких вона знаходиться, створювати в собі інший, паралельний з конкретно-побутовим існуванням, світ внутрішнього життя, *світ уяви*, є однією з ознак дійсного обдарування.²

Ця думка повністю приймається інтенсивною методикою — аж до визначення “дійсне обдарування”. Останнє — не просто утішний епітет: інтенсивне навчання, як уже зазначалось, будується на гаслі “Держайте, ви талановиті”, оскільки при реалізації інтенсивної технології **актуальні та потенційні здібності** (в тому числі уява) можуть і повинні бути обов’язково **активізовані, розвинені та застосовані**. В цьому — запорука ефективності методичної системи, що розглядається.

За допомогою спеціальних вправ та прийомів уяви можна розвивати. Як зазначалося, розвитку уяви та образного мислення значною мірою сприяють ігри, зокрема психотехнічного характеру.

Основними функціями психотехнічних ігор у навчанні іноземної мови є створення в учнів внутрішньої наочності, необхідної для формування на занятті певної ситуації, реалізація дидактичної основи у формі навчального

завдання для синхронізації розумових та фізичних дій з іншомовним мовленням, а також інтенсивне тренування у використанні лексичного та граматичного матеріалу, що вивчається.³ Розвиток уяви дозволяє підвищити **рівень саморегуляції** особистості. Останнє — це не просто постійний, підвищений самоконтроль, але й саме вміння в потрібний час “відпустити” емоції та поринути у світ уяви, а в іншій ситуації — “заблокувати” фантазію, емоції та підпорядкувати їх жорсткому раціональному контролю. Підпорядкувати високому рівню саморегуляції усі психічні процеси та властивості, мислення, пам’яті, уяви, сприйняття, зробити ці процеси гнучкими й рухливими — в цьому полягає одне із завдань творчого тренінгу — розім’яти, умовно кажучи, психіку, розім’яти мозок, розворушити їх, привчити до щоденного творчого навантаження.⁴

Немає такого матеріалу, при роботі з яким було б неможливо залучити уяву. Більше того, існує матеріал, який за своєю природою передбачає активізацію психічного процесу, що розглядається. Таким, наприклад, є умовний спосіб, головною функцією якого вважається висловлення евентуальної дії (потенційної, гіпотетичної, пов’язаної з певними умовами).

Зазначене вище можна проілюструвати прикладами завдань, які виконуються при формуванні навичок використання теперішнього часу умовного способу у французькій мові. Кожне з цих завдань в залежності від етапу й мети оволодіння навчальним матеріалом може виконуватись індивідуально або колективно, з наочністю (опорою) або без неї, усно або письмово; кожне з них можна організувати в формі гри.

1. *Lisons cette poésie et discutons ce qui pourrait se passer de plus dans le monde à l'envers. A votre avis, qu'est-ce que cela veut dire, "le monde à l'envers"?*

Si ...

Si la sardine avait des ailes,
Si Gaston s'appelait Gisèle,
Si l'on pleurait lorsqu'on rit,
Si le pape habitait Paris,
Si l'on mourrait avant de naître,
Si la porte était la fenêtre,
Si l'agneau dévorait le loup,
Si les Normands parlaient zoulou,
Si la mer Noire était la Manche,
Et la mer Rouge la mer Blanche,
Si le monde était à l'envers,
Je marcherais les pieds en l'air,
Le jour je garderais la chambre,
J'irais à la plage en décembre,
Deux et un ne feraient plus trois...
Quel ennui ce monde à l'endroit!

(Jean-Luc Moreau, *L'Arbre perché*, Editions ouvrières)

¹ Немов Р.С. Психология. Книга 1. Общие основы психологии. — 3-е издание. — М.: Владос. — 1999. — С.265-266.

² Психотехнический тренинг. Ч.1: Методические указания к проведению индивидуального тренинга элементов творческой психотехники актера и режиссера для студентов факультета драматического искусства / Сост. А.Ю. Клековкин. — Киев: КГИТИ. — 1990. — С.4.

³ Настольная книга преподавателя иностранного языка. Справочное пособие. — Минск: Высшейшая школа. — 1992. — С.121-213.

⁴ Психотехнический тренинг. Ч.1: Методические указания к проведению индивидуального тренинга элементов творческой психотехники актера и режиссера для студентов факультета драматического искусства / Сост. А.Ю. Клековкин. — Киев: КГИТИ. — 1990. — С.4.

2. *Lisons cette poésie et disons ce que nous ferions, si nous avions de l'argent. Dans notre groupe, quel est le désir le plus extraordinaire? Le plus ordinaire?*

Si j'avais de l'argent j'achèterais un piano
 Si j'avais un piano je pourrais faire des gammes
 Quand on sait faire des gammes on peut jouer des morceaux
 Ainsi salle Gaveau je donnerais un programme
 A ce programme viendrait tout un public ardent
 Qui devant tant de talent m'enverrait ses bravos
 Et grâce à leurs bravos je gagnerais de l'argent
 Et avec cet argent j'achèterais un piano

(Charles Aznavour)

3. *Vous savez que les calculs mathématiques ne sont pas toujours ennuyeux? Voici un exemple. Parlons de l'histoire de la Terre d'après le plan ci-dessous:*

Si la Terre avait un an...
 1er janvier: naissance de la Terre
 7 août: apparition de la vie
 24 novembre: les premiers vertébrés
 30 décembre: les premiers préhominiens (en fin de la journée)
 Voici la Saint-Sylvestre:
 23 h: utilisation du feu
 23 h 59' 10": début de l'élevage et de l'agriculture
 23 h 59' 46": début de l'ère chrétienne
 23 h 59' 58": mort de Louis XIV
 24 h: an 2000

(D'après L.-R.Nougiet, professeur d'archéologie préhistorique)
 Biologie. Géologie. Première S.—Paris: Bordas. — 1988. — P. 346.

4. a) *Si vous étiez l'auteur de ce questionnaire, quelles questions y ajouteriez-vous?*

b) *Qu'est-ce que vous écririez (diriez), si vous répondiez à ces questions?*

“Avec des si...”, des stars que tu connais bien te livrent leurs fantasmes en direct. Ce mois-ci, le beau Ricky Martin, qui sort son nouveau tube “Te extraño, te olvido, te amo”, est venu nous présenter ses passions, ses rêves et ses amours! Tout un programme...

Si j'étais un animal...	Je serais un loup, pour son côté sauvage et doux à la fois.
Si j'étais un vœu...	Ce serait celui d'un monde sans guerre.
Si j'étais une chanson...	Je serais "Marcia Baila" de Rita Mitsouko! J'adore ce titre...
Si j'étais une recette de cuisine...	Je serais un chili con carne... Miam!
Si j'étais un style de vêtements...	Je serais décontracté et élégant.

Si j'étais un acteur
 mondialement connu...

Si j'étais un autre pays que
 Porto Rico...

Si j'étais une invention...

Si j'étais un autre art que la
 musique...

Si j'étais un personnage de
 fiction...

Si j'étais un film...

Si je devais changer le
 monde...

Si je pouvais rencontrer
 Dieu...

Si je devais choisir entre
 l'amour et mon métier...

Si je gagnais dix milliards de
 dollars...

Si je devais tout quitter pour
 finir ma vie sur une île
 déserte et emporter trois
 choses avec moi pour toute
 ma vie...

Je serais le masculin de Juliette Binoche.

Je serais la France: je compte d'ailleurs
 m'installer très bientôt à Paris!

Je serais l'élixir du bonheur et de la paix
 éternels.

Je serais probablement la poésie.

Je serais un Casanova romantique...

Je serais un film d'amour... "Roméo et
 Juliette"!

Il faudrait que je me lève plus tôt car...
 j'aurais du pain sur la planche!

Je lui demanderais son numéro de por-
 table... Ça peut toujours servir, non?

Je garderais l'amour de mon métier!

J'engagerais des gens et je monterais
 une société pour produire des jeunes
 talents!

J'emporterais des crayons, des feuilles
 et un instrument de musique pour con-
 tinuer à écrire des chansons jusqu'à la
 fin de mes jours!

O'K. — 1999. — P.67.

5. *Si vous étiez un animal...*

Якби ви перетворилися на тварину (птаха, рибу, комаху), яким / якою б ви були, що б ви робили, який би був у вас характер, з ким і як би ви спілкувались?

(ведмідь, кенгуру, білка, лисиця, слон, мавпа, верблюд, черепаха, крокодил, змія, курка, гуска, страус, павич, сорока, акула, золота рибка, бабка, павук, муха, заєць, собака, кішка).¹

6. *Si ces événements extraordinaires avaient lieu en réalité...*

Уявіть, що до хмар прив'язані мотузки; що дим опинився на безлюдному острові; що у всьому світі зникли гроші; що ви зустріли марсіянина; що дерева заговорили. Що сталося б у цих випадках? (“Якби до хмар були прив'язані мотузки, можна було б...”).²

Таким чином розвиток уяви в інтенсивному навчанні іноземних мов має не тільки практичне значення (сприяє активізації розумових процесів та, внаслідок цього, оптимізації діяльності), але й психотерапевтичне (дозволяє ліквідувати психологічні бар'єри та комплекси; навчитися свідомо регулювати пізнавальні процеси й стани (сприйняття, увагу, пам'ять); підвищити рівень саморегуляції особистості).

Є. Ю. Мельник
 (Київ)

¹ Настольная книга преподавателя иностранного языка. Справочное пособие. — Минск: Вышейшая школа. — 1992. — С.121-213.

² Психотехнический тренинг. Ч.1: Методические указания к проведению индивидуального тренинга элементов творческой психотехники актера и режиссера для студентов факультета драматического искусства / Сост. А.Ю. Клековкин. — Киев: КГИТИ. — 1990. — С.4.